

Dieper (tekst)begrip

De aanpak van het begrijpend leesonderwijs ligt onder vuur. De opbrengsten vallen tegen en de leesmotivatie neemt sterk af na de basisschool (DUO Onderwijsonderzoek, 2017). Is het combineren met wereldoriëntatie de oplossing?

TEKST MARCEL VAN AS

Vanaf 1995 werden leesstrategieën en woordenschat gezien als het geheime wapen om het begrijpend leesonderwijs mee in te vullen. De methodes van toen gaven geïsoleerde teksten met vragen waarbij vooral de strategieën werden geoefend en de woordenschat werd uitgebreid. In 2005 veranderde de koers, omdat de inhoud van de tekst een centrale plek kreeg. Bij de op tekstinhoud gerichte benadering kunnen de leerlingen het verhaal beter naverteren en leren ze meer van informatieve teksten vanwege de discussie over de teksten (McKeown, Beck, & Blake, 2009). Daarbij komt het gegeven dat aandacht voor leerlingen leren argumenteren een

aantoonbaar positief effect heeft op het taalbegrip (Snowling, 2014).

BEWEGING IN DE VISIE OP BEGRIJPEND LEZEN

Door nieuwe inzichten is de aanpak van begrijpend lezen gaan schuren. Is de manier waarop we het begrijpend leesonderwijs benaderen nog steeds de gewenste aanpak? Is het aanbieden van begrijpend lezen als vak überhaupt een goede keuze? Nederland en Vlaanderen zijn de enige landen die in hun onderwijs het onderscheid erkennen tussen het begrijpend component van lezen en de andere onderdelen van leesonderwijs en deze apart onderwijzen. Begrijpend lezen is echter geen vak, maar een vaardigheid en heeft daardoor geen behoefte aan

een methode, maar aan een aanpak. Het oefenen van tekstbegrip leent zich goed voor het toepassen in andere vakgebieden.

Daarnaast is begrijpend lezen een complexe vaardigheid. Er spelen veel verschillende factoren mee in het volledige spectrum van het begrijpend lezen. Bij begrijpend lezen zijn vier subcategorieën te onderscheiden: vlot lezen, taal, kennis en meta-cognitie. Binnen die subcategorieën zijn weer deelgebieden te benoemen, zoals fonemisch bewustzijn (bij vlot lezen), mondelinge taalvaardigheid (bij taal).

Als je je bedenkt dat in het onderwijs jarenlang de focus op vooral de

FOTO: WILBERT VAN WOENSEL

Close Reading is een aanpak voor begrijpend lezen om de diepere laag van een tekst te doorgronden

leesstrategieën en de woordenschat heeft gelegen, dan wordt het duidelijk dat veel componenten minder belicht zijn. Al deze aspecten zijn een wezenlijk onderdeel van de complexe vaardigheid begrijpend lezen.

COMBINEREN MET WERELDORIËNTATIE

Gezien de overweging dat begrijpend lezen zich goed leent voor toepassing in andere vakgebieden, is te overwegen om te kiezen voor een integratieve aanpak. Om tot een betere vaardigheid van de componenten van begrijpend lezen te komen, is het voor kinderen belangrijk om te oefenen met teksten die ze tegenkomen. Met name de teksten voor wereldoriënterende vakken kunnen zich heel goed lenen voor het oefenen van de vaardigheden voor begrijpend lezen. Je hebt dan wel een methode of aanpak voor begrijpend lezen nodig waarbij dit mogelijk is.

CLOSE READING

In 2018 kwam de Nederlandse bewerking van het boek *Close Reading* van Diane Lapp op de markt. Close Reading is geen methode voor begrijpend lezen, maar een aanpak om tot dieper tekstbegrip te komen. De aanpak richt zich op de professionaliteit van de leraar. De aanpak biedt geen lessen voor het aanbod van begrijpend lezen, maar een beschrijving van een aanpak. De leraar selecteert teksten die

vervolgens in drie sessies worden uitgediept: 'Close Reading zorgt ervoor dat leerlingen teksten nauwkeurig, zorgvuldig, doelgericht en geconcentreerd lezen en herlezen aan de hand van tekstgerichte vragen' (Vernooy, 2018). Om tot dieper tekstbegrip te komen, is het oppervlakkig lezen van teksten niet voldoende. De gelaagdheid in een tekst is onder te verdelen in drie lagen (zie figuur 1).

Evaluatief

'Denk en zoek' en boven de tekst staan (beoordelen)

Afleiden

'Denk en zoek' of tussen de regels lezen

Letterlijk

'Daar staat het'

Figuur 1 – De gelaagdheid van een tekst: drie lagen

Binnen Close Reading worden deze drie lagen verdeeld over drie sessies. Bij de eerste sessie van Close Reading wordt een tekst letterlijk benaderd. Je gaat met de kinderen na wat er letterlijk in de tekst staat. De antwoorden moeten in de tekst staan.

In de tweede sessie verdiep je je in de afleidingen; wat kun je opmaken uit de tekst. Hierbij is het belangrijk dat de leerlingen leren om argumenten of bewijzen te vinden in de tekst, waarop ze hun afleidingen baseren. 'Ik denk ...' is hierbij niet genoeg. Het draait om het kunnen beargumenteren.

In de derde sessie moeten kinderen laten zien dat ze boven de tekst komen te staan. Ze gaan de tekst evaluatief bekijken. Uiteindelijk wil je dat kinderen een relatie tussen teksten en binnen teksten kunnen leggen en verwoorden. Dan ben je op het punt van dieper tekstbegrip gekomen.

BELANG VAN TEKSTEN SELECTEREN

Om het bovenstaande te kunnen bereiken, moet de leraar aan de slag. Dat is meteen ook een meer gehoorde kritiek op de aanpak van Close Reading. Je krijgt geen aangeleverde teksten met vragen, maar je zult zelf aan de slag moeten met het selecteren van teksten.

Hiermee kom ik terug op de koppeling met wereldoriënterende vakken. Deze teksten zouden zich kunnen lenen voor de toepassing van Close Reading.

De tekst die je gaat gebruiken, moet een rijke tekst zijn. Onder een rijke tekst verstaan we teksten die voldoende complexiteit bieden op het gebied van de volgende criteria:

- **Tekststructuur:** organisatie, visuele ondersteuning, lay-out, relaties tussen ideeën.
- **Taalkenmerken:** stijl van de schrijver, woordenschat.

- **Betekenis:** eendimensionaal of meerdere lagen in de tekst.
- **Bedoeling van de schrijver:** afleiden van argumenten.
- **Kennisniveau:** essentiële achtergrondkennis.

Als je bovenstaande aspecten gaat bekijken bij methodeteksten van wereldoriënterende vakken, dan zul je merken dat de ene tekst wel en de andere tekst niet geschikt is, omdat de tekst wel of niet complex genoeg is. Bij de aanpak van Close Reading is het van belang om hoog in te zetten qua complexiteit. Als je dit niet zou doen, dan is het niet mogelijk om drie keer met een tekst te werken. Als je de stappen op de trap (zie figuur 1) er nog eens bij neemt, wordt dat helder. Bij elke tekst is het mogelijk om letterlijk zaken uit de tekst te halen (sessie 1), maar niet alle teksten bieden voldoende handvatten om afleidingen eruit te kunnen halen.

NAUT MEANDER BRANDAAN

Eén van de methodes voor wereldoriëntatie (zaakvakken) is *Naut Meander Brandaan*, deze methode geeft de leraar de vrijheid om de wereldoriënterende vakken vakgericht of geïntegreerd aan te bieden. De informatieve teksten zijn qua tekststructuur makkelijk. Dat komt

doordat ze één duidelijke structuur hebben en op feiten gericht zijn. De lay-out is gericht op overzichtelijkheid waarbij kernwoorden vetgedrukt zijn. De relaties tussen de ideeën wordt expliciet en duidelijk uitgelegd. De stijl van de teksten is eenvoudig. Daarbij is de informatie duidelijk en worden zaken uitgelegd. Overbodige details worden weggelaten. Ten slotte hebben leerlingen enige achtergrondkennis nodig om teksten mee te krijgen, maar sluiten de teksten aan bij de belevingswereld.

Het uitgangspunt van de methodemakers is helder; er moet informatie worden gegeven en die moet duidelijk overkomen. Dat is met deze methode goed te bereiken. Voor dieper tekstbegrip is dit echter niet complex genoeg. Als jij deze teksten volgens de principes van Close Reading zou willen analyseren, dan kom je niet verder dan sessie 1 en 2.

Is het dan niet mogelijk om deze methode te gebruiken met de principes van Close Reading? Zeker wel. Je zou ervoor kunnen kiezen om alleen de aanpak van Close Reading te gebruiken voor de eerste twee sessies. Mijn advies zou het zijn om een tekst erbij te halen die raakvlak heeft met de lesdoelen van die les. Daar geef ik een heel concreet

Zo start je met Close Reading

1. **Is de tekst complex genoeg?** Beantwoord eerst deze vraag voor je Close Reading wilt toepassen op een tekst. Anders loop je vast in de toepassing.
2. **Herhaling is niet saai!** Een tekst meerdere keren behandelen, is niet saai als je duidelijk onderscheid maakt in diepgang. Lees de tekst drie keer. Eerste keer: weet wat de kern is. Tweede keer: krijg meer informatie. Derde keer: zorg voor begrip.
3. **Zorg voor tekstvervolg.** Als je een nieuw thema aansnijdt binnen wereldoriëntatie, zorg dan voor aanwezigheid van informatieve teksten/boeken in jouw klas. Zorg voor de leesmotivatie voor verschillende niveaus in teksten, zodat er voor alle leerlingen aansluitend materiaal is.

Toetanchamon

In een land hier ver vandaan... werden farao's begraven in piramides. Tot op een dag een farao tegen zijn volk zei: 'Jullie hoeven voor mij geen piramide te bouwen.' 'Waarom niet?' vroegen de mensen. Eigenlijk waren ze wel opgelucht dat ze geen zwaar werk hoefden te doen. 'Hoe goed we de piramides ook laten bewaken,' zei de koning, 'toch zijn er altijd rovers die binnen weten te komen om de schatten van de farao's te stelen.' 'Maar wat wilt u dan?' vroeg de koninklijke schatbewaarder. 'Zoek een plek, ver weg in de woestijn,' zei de farao. 'Als ik dood ben, moet je mijn mummie en mijn rijkdommen begraven in een grafkamer diep onder het zand. Dan kan niemand mij meer vinden en kom ik veilig in het hiernamaals.' Zo ontstond het Dal van de Koningen. En naast het Dal van de Koningen kwam een Dal van de Koninginnen, want ook de koninginnen lieten hun mummies voortaan in grafkamers in de woestijn leggen. Vele jaren gingen voorbij. Op een dag was de

archeoloog Howard Carter aan het graven in de woestijn toen hij iets hard in het zand vond. Het bleek dat het de trede was van een trap, want al snel vond hij er nog één en nog één. Na een paar dagen graven stond Howard voor een deur. Op de deur stond het teken van een koning: Toetanchamon. Achter de deur vond hij drie kleine kamertjes. De eerste twee kamertjes stonden volgepropt met rijkdommen: beelden, meubels, speelgoed, bedden en strijdswagens. Het mooist van alles vond Howard de gouden troon. Ten slotte kwam hij in het laatste kamertje. Daarin stond een gouden sarcofaag met daarin de mummie van farao Toetanchamon. Howard liet de mummie waar hij was. Alle andere spullen liet hij naar het museum in Caïro brengen.

In het museum keek Howard Carter nog eens goed naar de gouden troon. Op de leuning zag hij een afbeelding van een jongen op een troon. Naast de troon stond een meisje. Wie was zij? Howard bestudeerde alle spullen die hij in het graf had gevonden nog eens. Samen vertelden ze het verhaal van een kind dat koning werd.

voorbeeld bij. In *Brandaan* (groep 7/8) wordt als thema 'Boeren en farao's in Egypte' behandeld. Tijdens les 2 van dit thema staan de koningen van Egypte centraal. De tekst in de methode biedt een heldere, informatieve uiteenzetting, maar is niet complex genoeg voor de Close Reading-aanpak. Neem je daar echter de tekst 'Toetanchamon' (zie het kader 'Toetanchamon') van Arend van Dam (2008) bij, dan is Close Reading toepasbaar voor een zeer rijke les.

ANDERE ZAAKVAKMETHODES

Naast *Naut Meander Brandaan* (Malmberg) zijn er nog meer methodes voor het zaakvakonderwijs. De methodes hebben verschillende insteken. De ene methode of aanpak voor wereldoriëntatie is meer onderzoekgericht waarbij leerlingen en leraren actief op zoek moeten naar eigen teksten en verhalen. Daarvoor

is Close Reading een waardevolle aanpak. Een paar voorbeelden van deze methodes: *Faqa* en *Jeelo*. Andere methodes richten zich meer op kennisoverdracht en geven informatie in het methodemateriaal. Daarvoor geldt het aandachtspunt dat gelet moet worden op de complexiteit van de tekst in het gegeven materiaal. Hier horen ook de methodes *Wijzer* (Noordhoff) en *Nieuwe Zaken* (Zwijsen).

AAN DE SLAG

Leent de aanpak van Close Reading zich voor een integratieve benadering van een aantal schoolvakken (met name de wereldoriënterende vakken) en het integreren van begripdend lezen? Ja, het kan een zeer geschikte aanpak zijn.

Er is alleen een grote maar: je moet eerst beoordelen of de tekst geschikt is, heeft de tekst genoeg

diepgang? Mocht je aan de slag willen met Close Reading, dan is het niet zo simpel als het aanschaffen van het boek (zie ook het kader 'Zo start je met Close Reading'). Het kunnen selecteren van teksten, het beoordelen van de diepgang van een tekst en het vormgeven aan de drie verschillende sessies behoeft aandacht, begeleiding en oefening. Dat is een investering, maar wel een investering waarbij je als leraar jouw professionaliteit omarmt.

MARCEL VAN AS

(m.vanas@edux.nl) is taalspecialist en onderwijsadviseur bij Edux

De literatuurlijst is te vinden op: www.jsw.nl/artikelen

Op de hoogte blijven van de ontwikkelingen in het basisonderwijs?

Neem een abonnement op JSW

JSW

nr 9
Mei
2020

Ontvang 10 x JSW

JSW lezen op
tablet en pc

Voor
slechts
€79,95 per
jaar

Studenten
ontvangen
50%
korting

Krijg toegang
tot het digitaal
archief
(>1.000 artikelen)

Debatteren
om te leren
Selectief mutisme: wat
als een kind niet praat?
Interview
Ronald Heidanus

Betrokken bij wereld- problemen

Meer weten?
Ga naar www.jsw.nl of
bel 088-2266692